

Mis on partii? Polüfoonia taju ja kontseptsiooni vahel

Susanne Fürniss
(tõlkinud Žanna Pärtlas)

Frank Alvarez-Pereyre (2004: 61) on tõstatanud küsimuse Lääne analüütiliste kategooriate sobivusest traditsioonilise muusika käsitlemisel, rõhutades fakti, et need on samamoodi kohalikud nagu need, mida kasutatakse igas spetsiifilises kultuuris. Etnomusikoloogilisele problemaatikale rakendatuna viib see kahe põhilise küsimuseni:

- 1) Millisel määral ühtib muusikateaduslik lähenemine uuritava kultuuri omaga, ehk teisisõnu: millistel juhtudel töötavad autohtoonised muusikakontseptsioonid samadel alustel, s.t. samade kriteeriumidega kui muusikateadus?
- 2) Kuna vaatamata sellele, et muusikateaduslikud mõisted kannavad oma ajaloolist ja geograafilist pagasit, kasutab suur hulk inimesi neid kui „objektiivset ja ajatut“ lähtepunkti, siis kuidas saaks neid täiustada, et nad oleksid rakendatavad eri aegadest ja eri kohtadest pärit muusikale ilma muusika eksistentsi aluseks olevaid teoreetilisi arusaamasid moonutamata?

Käesolev artikkel uurib vokaalse polüfoonia tehnikaid suulises traditsioonis ning seoseid muusikaliste mudelite, nende realisatsiooni ja varieerimise vahel. Uurimus põhineb minu uuringutel aka (Kesk-Aafrika Vabariik) ja baka (Kamerun) hõimude kohta.

Polyphony, multipart music ja plurilinearity: mis on partii?

Peter Cooke'i artikkel mitte-Lääne polüfooniast entsüklopeedias *Grove Music Online* (2007) on juba suunatud neile küsimustele, mida arendatakse siin. Ta mainib seoses mõistega *polyphony* „muusikat, mis koosneb rohkem kui ühest partiist“. Sellal kui see definitsioon rõhutab muusikalise struktuuri kontseptsiooni, nihutab Simha Aromi traditsiooniliste polüfooniliste tehnikate tüpologia (Arom *et al.* 2005) mõiste *plurilinearity* sissetoomise kaudu vaatenurka selle poole, mis on tajutav sõltumata kognitiivsest protsessist. Termin *plurilinearity* lähtub ettevatsetult kuulaja vaatenurgast. Siin sekkub etnoloog muusikateadlase asjusse, küsides: mis on teie jaoks „partii“? Partii mõiste on tõepoolest põhiline teema, mis viib konfrontatsioonini polüfoonia autohtoonse ja teadusliku kontseptsiooni vahel ning see on käesoleva arutelu keskpunktis.

Kontseptuaalsed lahknevused

Polüfoonia teatud tüübis peavad aka lauljad silmas kahte teineteisele järgnevat partiid, kus „vastust“ [teist partiid – Ž. P.] varieeritakse üheaegselt, samal ajal kui muusikateadlane kuuleb kahte teineteisele järgnevat partiid, millest teine on teostatud kahe selgesti määratletava ja reprodutseeritava häälega. Akad tõlgendavad neid hääli aga üksnes kui ühte ja ainsat muusikalist „vastust“ sisaldava kooripartii *ósésé* kaunistamist. Kõnealuse vastuse ühtsust, mille tõttu akad eitavad selle sisulist mitmesust, on siiski kerge määratleda muusikateaduslike kriteeriumide abil, sest rütm, meloodiline kontuur ja tekst on samad mõlemas hääles.

Aka polüfoonia teine tüüp on lähedane Lääne kontseptsioonile, kuna see on ehitatud nelja erineva partii kontrapunktina, kusjuures igal partiil on olemas nimi ja spetsiifiline muusikaline materjal. Seda polüfoonia tüüpi võrreldakse Ju|hoansi bušmanite (Namiibia) polüfooniaga (Olivier, Fürniss 1999). Uurimus illustreerib, kuidas kaks erinevat põhikontseptsiooni võivad viia sarnase akustilise tulemuseni. Akade jaoks on kontrapunkt lähtepunktiks – see on mitmehäälnel [multipart] laulmine –, samal ajal kui Ju|hoansi jaoks on see monoodia üheaegse varieerimise tulemus.

See nähtus kohustab etnomusikoloogile üle vaatama kasutusel olevaid muusikateaduslikke mõisteid. Küsimus puudutab kahte terminit – *polyphony* ja *multipart-singing*. Muusikalise analüüsi ja autohtoonse kontseptsiooni vastasseis näitab, et need terminid ei ole täiel määral kasutatavad ilma mõningaid selektusi lisamata.

Selles mõttes võib täheldada kirjelduse kihistumist, mis oleneb uurimuse vaatenurgast ja etnograafilise uuringu staadiumist. On võimalik sõltumata välitöödest koostada „plurilineaarse” muusika globaalne klassifikatsioon, lähtudes seejuures võrdlevast muusikateaduslikust analüüsist. Samas ei saa keegi olla kindel, et polüfoonia mingi spetsiifiline liik on *multipart music*. Ainult siis, kui uurija teab rohkem muusikaliste tulemuste taga peituvatest kultuurilistest kontseptsioonidest, on võimalik minna polüfoonia detailse iseloomustuse järgmisele tasandile, s.t. määrata, kas see on või ei ole *multipart music*.